

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Інститут управління, психології та безпеки
Кафедра теоретичної психології

**ВПЛИВ МУЗИКИ НА ФОРМУВАННЯ ДИТИНИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
першого рівня ЗФН
за спеціальністю 053 Психологія
Валентини ГЕРАСИМОВОЇ

Науковий керівник:
завідувач кафедри теоретичної
психології, доктор психологічних наук,
професор
Зоряна КОВАЛЬЧУК

Рецензент
кандидат психологічних наук
Ольга ЗАВЕРУХА

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«___» _____ 2024 р., протокол № ____
Завідувач кафедри теоретичної психології
доктор психологічних наук, професор
_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

АНОТАЦІЯ

Герасімова В. Вплив музики на формування дитини дошкільного віку.

Кваліфікаційна робота присвячена розкриттю питання впливу музики на формування дошкільника. Автор доводить, що цілющий вплив музики на організм людини відбувається через покращення самопочуття та настрою, зменшення болісних відчуттів, подолання страху, а також повернення бадьорості та енергії часто визначалися містичними легендами, які пояснювалися дією звуків музики. Емпіричне дослідження, проведене серед дошкільнят з різним станом фізичного здоров'я показують, що внаслідок впливу музики, яка відповідає функціональному станові організму, психічні процеси, такі як пам'ять та орієнтація, покращуються на 45-50%, а увага – на 25-30%. Музика активізує розумові здібності, сприяє підвищенню працездатності та концентрації, а також розвитку інтелекту людини. Звукові вібрації стимулюють кровообіг та емоційний тонус. Під впливом ритму музики збільшується частота дихання та підвищується вентиляція легенів. Дослідження також підтверджують фізіологічну гіпотезу музикотерапії, яка базується на поєднанні ритму музики з біоритмікою людини.

Ключові слова: дошкільники, музикотерапія, музичний вплив, розвиток особистості, фізіологічний розвиток.

Gerasimova V. The influence of music on the formation of a preschool child.

The qualification work is devoted to the disclosure of the question of the influence of music on the formation of a preschooler. The author proves that the healing effect of music on the human body occurs due to the improvement of well-being and mood, reduction of painful sensations, overcoming fear, as well as the return of cheerfulness and energy were often determined by mystical legends, which were explained by the effect of the sounds of music. An empirical study conducted among preschoolers with different physical health conditions shows that due to the influence of music that corresponds to the functional state of the body, mental processes such as memory and orientation improve by 45-50%, and attention - by 25- 30% Music activates mental abilities, contributes to the increase of working capacity and concentration, as well as the development of human intelligence. Sound vibrations stimulate blood circulation and emotional tone. Under the influence of the rhythm of the music, the frequency of breathing increases and the ventilation of the lungs increases. Research also confirms the physiological hypothesis of music therapy, which is based on the combination of the rhythm of music with human biorhythms.

Key words: preschoolers, music therapy, musical influence, personality development, physiological development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ	
МУЗИКИ НА ДИТИНУ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	10
1.1. Генеза розвитку дітей дошкільного віку.....	10
1.2. Музика як психотерапевтична категорія.....	14
1.3. Вплив музики на розвиток дітей дошкільного віку.....	25
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АСПЕКТИ ВПЛИВУ МУЗИКИ	
НА ДИТИНУ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	35
2.1. Вибір та обґрунтування методик.....	35
2.2. Результати констатувального дослідження впливу музики на розвиток дітей дошкільного віку.....	38
2.3. Експериментальне вивчення мотиваційно-емоційного чинника до інтелектуальної діяльності шляхом музичного впливу.....	41
Висновки до розділу 2.....	45
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

Актуальність проблеми. Формування національної системи освіти в Україні є необхідною умовою будівництва самостійної держави та потребує удосконалення наявних методів та форм впливу на особистість дітей молодшого шкільного та дошкільного віку. Згідно Закону України «Про освіту», виховні та навчальні заклади зобов'язані сприяти пріоритетному формуванню високих моральних цінностей, художньо-естетичних уявлень та розвитку смаків саме з цього вікового періоду.

У зв'язку з цим, розробка нових теоретичних і практичних підходів для обґрунтування системи естетичного виховання дітей сучасності є надзвичайно важливою для успішного вирішення цих завдань. Особливу актуальність має визначення місця та ролі музики як засобу, що впливає на емоційний розвиток молодшої особистості. Важливим є вивчення принципів організації процесу естетичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку через музичне мистецтво, а також обґрунтування методів, необхідних для ефективної трансформації цього напрямку виховання.

Глибоке та безперервне естетичне виховання за допомогою музики, втілене у формі ігрової драматизованої дії та свят, пов'язаних з образами української культури, національними звичаями та традиціями, в умовах створення цілісного соціально-педагогічного середовища, де музика виступає ключовим елементом, стає активним засобом виховання. Музично-естетична діяльність стає однією з провідних форм діяльності дитини на певному віці і має за мету формування всебічно розвинутої особистості. Цей новий підхід спрямований на створення умов для комплексного розвитку дітей через музику та естетичне сприйняття, сприяючи формуванню їхньої особистості у всіх аспектах.

Різноманітна музична інформація та її велика аудиторія викликають нові питання, серед яких важливо розглянути вплив властиво музики на особистість. Особливу увагу приділяють психологічним аспектам цього впливу музичної

інформації на пізнавальну діяльність слухача в процесі організованої пізнавальної діяльності.

Постійне відтворення та розповсюдження музики у повсякденному житті за допомогою масових засобів інформації, її використання як фону для подачі інформації, наприклад, у рекламі, а також зростання обсягу музичної інформації, яку людина зустрічає (сприймає, слухає), призводить до того, що музика стає засобом специфічного інформаційного впливу на особистість. З усіх аспектів проблем слухацької діяльності, особливу увагу приділяють музичній слухацькій діяльності, розглядаючи поняття «слух» як здібність до музичної активності й діяльності.

Проблема слухацької активності особистості вивчається у різних галузях психології, таких як психофізіологія, музична психологія, психологія мистецтва і інші. Існуючі моделі прослуховування музики базуються на аналізі перцептивного процесу, що відображає багаторівневість та багатоманітність музичного твору. Слухацьку активність розглядають як «слуховий аналіз твору», де «звуковий об'єкт» виступає одиницею виміру, а також як процес схематизації та спрощення інформації, яка міститься в музичному творі, навіть до її «мозаїчності». Вивчення сприймання музики включає розгляд специфічного виду перцепції, визначення елементарних структур музичного сприймання та особливостей сприйняття мелодії. Зазначимо, що довгий час проблема сприйняття музики та проблема змісту музичного твору розглядалися окремо: зміст музичного твору розглядався відокремлено від слухача і не вважався продуктом його творчості. Однак таке ствердження має сумніви і потребує подальшого розгляду та дослідження.

Психологічна наукова сфера має значні напрацювання у вирішенні проблеми естетичного розвитку особистості. Ряд вчених, таких як Завітренко Д.Ж., І. Зязюн, Н. Алексєєва, Л. Левчук, В. Доній, Л. Сохань, О. Щербина-Яковлева, присвятили свої дослідження загально-теоретичним питанням культурного розвитку людини та його естетичної складової. У творчості цих авторів досліджуються аспекти естетики та мистецтвознавства, пов'язані з

уточненням сутності естетичного виховання, визначенням його принципів і завдань. Вони також розглядають зв'язки естетичного виховання з моральним, загальнокультурним розвитком особистості, фізичним та екологічним вихованням, а також його вплив на формування особистості через оволодіння художньою культурою та розвиток художньої творчості. До числа авторів у галузі мистецтвознавства й естетики, які досліджують ці питання, також входять В. Верховинець, Л. Столович, Л. Предтечинська, Е. Шудря, Г. Шевченко, Н. Ястребова та ін. В їхніх дослідженнях висвітлюються різні аспекти естетичного виховання та його вплив на формування та розвиток особистості.

Сучасна психологічна, філософська, мистецтвознавча та педагогічна література дещо освітлює форми і методи естетичного виховання дітей через музичне мистецтво, а також визначає широкий спектр проблем, пов'язаних із його значенням і функціями у формуванні особистості. В роботах таких вчених, як Л. Артемова, М. Євтух, Б. Кобзар, О. Кононко, В. Лозова, В. Мазепа, А. Олексюк, В. Передерій, В. Постовий, розглядаються питання, пов'язані з методами та значенням музичного мистецтва у вихованні дітей. Ці дослідження вказують на важливість музичного виховання як частини загального процесу формування особистості, розвитку позитивних якостей особистості та взаємозв'язку з іншими напрямками виховання. У їхніх працях розглядаються методи та підходи, за допомогою яких музика впливає на формування особистості дитини, а також виявляється її роль у створенні сприятливого середовища для розвитку та виховання молодого покоління.

Спадщина класиків музичної педагогіки, таких як А. Артоболєвська, О. Апраксіна, Л. Баренбойм, Б. Асаф'єв, Д. Кабалєвський, Н. Вєтлугіна, М. Шафнер, К. Стеценко, Б. Яворський, В. Шацькі, містить ідеї, що обґрунтовують потребу вдосконалення початкового естетичного виховання через музичне мистецтво. В їхніх працях розглядаються методи та підходи до впровадження музичного мистецтва в освітній процес, зокрема на ранніх стадіях виховання. Ці ідеї базуються на переконанні у важливості музичної освіти для розвитку особистості дитини. Автори розглядали музику як потужний засіб

формування культурної освіченості та емоційного розвитку молодого покоління. Вони розвивали концепції, які спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку музичних здібностей, творчого мислення та естетичного смаку у дітей.

Для розробки нових методів роботи з дітьми потрібно вивчати системи естетичного виховання через музику, які були створені видатними закордонними музикантами і педагогами у ХХ столітті, такими як Б. Барток, З. Кодаї, К. Орф, П. Хауве, М. Шаффер.

Необхідно провести більш глибоке теоретичне дослідження щодо сутності інноваційних педагогічних технологій, які застосовуються в естетичному вихованні через музику. Важливо визначити їхні особливості, які відрізняють їх від традиційних методик музичного виховання, особливо у контексті масової шкільної освіти.

Варто відзначити, що в контексті використання педагогічної технології, спрямованої на об'єднання української самобутньої культури, фольклорних свят і дитячих ігор, процес естетичного виховання дітей через музичне мистецтво залишається недостатньо вивченим.

З урахуванням актуальності та важливості проблеми виховної роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, а також недостатньої науково-теоретичної бази, автор вибрав тему для експериментального дослідження: «Вплив музики на формування дитини дошкільного віку».

Об'єктом дослідження – процес формування дитини дошкільного віку.

Предмет дослідження – вплив музики на формування дитини дошкільного віку.

Мета дослідження – полягає у теоретичному обґрунтуванні переваг музичного виховання на дитину дошкільного віку та визначенні безпосереднього позитивного впливу у процесі генези дошкільника. Крім того, планується експериментальна перевірка та впровадження авторської технології та моделі оптимальної організації системи естетичного виховання через музику у процесі виховання дітей дошкільного віку. Це буде здійснюватися дитячих дошкільних установах № 35 та № 67 м. Львова.

Згідно з основною метою дослідження, визначено наступні основні завдання:

1. Провести аналіз науково-теоретичної літератури для визначення специфіки впливу музичного виховання на дошкільнят.
2. Виокремити психологічні особливості та умови, що сприятимуть активізації впливу музики на розвиток дітей віком від 5 до 7 років.
3. Провести експериментальне дослідження для оцінки впливу музичного виховання на розвиток та виховання особистості дитини дошкільного віку.
4. Розробити програму музичного розвитку дитини дошкільного віку.

Теоретичну базу дослідження склали основні принципи, закладені в Законі України «Про освіту», Конституції України, Концепції національного виховання, проектах Концепцій національного художнього виховання дітей, учнівської та студентської молоді у контексті відродження української національної культури, Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття). Також були враховані дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних філософів, психологів, педагогів, а також експертів з естетики та мистецтвознавства. Ці джерела висвітлюють проблеми музично-естетичного виховання та розробку психолого-педагогічних технологій відповідно до специфіки цієї сфери.

Основні методи дослідження включають теоретичний та порівняльний аналіз психологічних та педагогічних концепцій, методика соціально-психологічного та статистичного обстеження. Також використовуються емпіричні методи, такі як спостереження, співбесіди та анкетування, а також експериментальні підходи. Проводяться методи статистичної обробки експериментальних даних для подальшого аналізу результатів дослідження.

Теоретичне значення цього дослідження полягає в обґрунтуванні та підтвердженні важливості ролі музичного мистецтва у системі методів виховання та розвитку особистості дитини.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо естетичного виховання дитини психолого-педагогічним працівникам.

Структурою нашої роботи є вступ, два розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ МУЗИКИ НА ДИТИНУ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1. Генеза розвитку дітей дошкільного віку

Етапом психічного розвитку дитини, який триває в діапазоні 3-7 років, є дошкільний вік. Його теж прийнято поділяти на молодший дошкільний вік (3-4 роки), середній дошкільний вік (4-5 років), старший дошкільний вік (5-7 років). В тому віці дитина досить активно пізнає світ, здатна опановувати різні вміння та знання, розширює та поглиблює власний досвід життя. Діти в цьому віці прагнуть швидко включитися в доросле життя та стати самостійними. Провідною діяльністю цього віку є гра, а починаючи з 4-5 років – сюжетно-рольова гра, де малюки «приміряють» на себе відповідні ролі як соціальні (мама, тато, брат, сестра), так і професійні (лікар, космонавт, рятувальник).

Упродовж цього періоду фізіологія дитини стрімко змінюється: росте та розвивається тіло. Вдосконалюється вища нервова система та її процеси. Саме тому важливим є гармонія психічних та фізичних процесів, адже вік цей надзвичайно сенситивний. Основними характеристиками цього віку є висока пізнавальна активність; увага й пам'ять ситуативні та безпосередні. Пам'ять є мимовільною, дитина запам'ятовує саме ті події й речі, які спричинили сильний емоційний вплив. Увага теж є мимовільною, дитина ще не може сконцентрувати увагу на якомусь одному предметі, проте уже ближче до школи дитина вчиться керувати своєю увагою, що свідчить про її готовність до шкільного навчання. Основний тип мислення дитини – наочно-дійове. Саме воно є в основі процесів наочного мислення та чуттєвого пізнання світу.

Виховання й навчання дошкільника є основними напрямками дошкільної психології та педагогіки та має свої специфічні особливості. Вже до вступу в школу дитина повинна мати базовий рівень знань про оточуючий її світ. Вона повинна намагатись виконати завдання за зразком, орієнтуватись на відповідний спосіб дій, мати розвинуту дрібну моторику тощо. Саме завдяки цьому подальші

психічні процеси будуть більш організовані та інформація швидше відкладатиметься в пам'яті.

Саме для цього важливим завданням для батьків є м'яка адаптація дитини до дитячого садку, адже доведено, що діти, які перебували в дошкільній дитячій установі, краще переживають вступ до школи та нове оточення своїх однолітків.

Існують деякі фактори ризику, що впливають на адаптацію дитини та ускладнюють її нормальний перебіг. Деякі з цих факторів, наприклад, ускладнення під час пологів чи вагітності, ми не можемо змінити. Однак, є соціальні фактори, на які ми можемо впливати. Тому під час вступної бесіди важливо надати батькам конкретні рекомендації, як готувати своїх синів чи дочок до нового оточення та адаптації до дитячого колективу. Якщо батьки бажають допомогти своїм дітям швидше та легше адаптуватися, важливо усунути негативні фактори та створити сприятливі умови для їхнього комфортного вступу в новий оточуючий світ.

Для підготовки дитини до вступу в заклади дошкільної освіти рекомендується враховувати кілька аспектів:

- Звикання дитини до змін і нових ситуацій сприяє гнучкій адаптації. Це можна робити шляхом створення різних ситуацій, де вона вивчає, як змінювати свою поведінку.
- Уникання обговорення проблем, що пов'язані зі садком, у присутності дитини, що допомагає уникнути негативних асоціацій.
- Важливо збільшити кількість контактів дитини з іншими дітьми, наскільки це можливо, щоб вона вже мала деякі знайомства у новому оточенні.
- Попереднє ознайомлення з майбутнім місцем навчання та іншими дітьми сприятиме адаптації.
- Важливо підкреслювати позитивні сторони переходу до дитячого садка та позитивно мотивувати дитину на цей етап.
- Акцент на розвиток мовлення є важливим для підготовки до комунікації з однолітками та дорослими у садку.

- Поступове введення дитини до нового режиму дня дитячого садка з дотриманням певних графіків може полегшити адаптацію.
- Важливо продемонструвати дитині, що вона підтримується і що її люблять незалежно від нових обставин.
- Спробуйте створити позитивне уявлення про дитячий садок як про щось цікаве та сприятливе для дитини.

Ці поради можуть допомогти дитині легше адаптуватися до нового оточення і переходу у дитячий садок.

Отже, ось деякі поради для батьків, чия дитина вперше відвідує дитячий садок. Бажано не залишати дитину одну в перші дні відвідування садка. Проведіть з нею час на прогулянці та побудьте разом протягом дня. Поступово збільшуйте час, проведений у садку, щоб дитина зрозуміла, що розлука з мамою - це тимчасово і вона завжди повертається. Дайте дитині можливість мати улюблену іграшку у садку як комфортний елемент. Грайте в домашню версію «Дитячого садка» з дитиною, де одна з іграшок буде відтворювати ситуації зі садка. Це допоможе дитині знайти щось спільне з іншими дітьми. Створіть спокійне та дружелюбне середовище вдома для дитини. Уникайте надмірного навантаження та дотримуйтесь спокійного режиму. Якомога раніше поділіться з педагогами особливостями вашої дитини для кращого розуміння її потреб. Дотримуйтесь у вихідні дні такого ж режиму дня, як у садочку, для зручності дитини. Не реагуйте на витівки і вередування, ставтеся до цього спокійно. Якщо виникають невротичні реакції, дотримуйтесь рекомендацій психолога чи лікаря та візьміть перерву у відвідуванні садка на кілька днів.

Ці поради можуть сприяти плавнішій адаптації вашої дитини до нового оточення в дитячому садочку.

Зустрічі з психологом мають велику цінність, оскільки психолог допомагає батькам переглянути свої погляди на виховання. Вони спрямовані на переосмислення уявлень про ефективність методів виховання та позбавлення стереотипів, які батьки можуть недооцінювати. Такі зустрічі можуть також

сприяти вирішенню власних психологічних проблем, які можуть впливати на взаємини з дитиною та сприяти взаємодії.

Під час спілкування з вихователями, які братимуть участь у вихованні, важливо забезпечити батькам своєчасний доступ до важливої інформації щодо індивідуального розвитку дитини та забезпечити всі необхідні умови для її успішної адаптації.

Дізнатися про особливості розвитку дитини, взаємини в сім'ї, підходи до виховання та історію розвитку дитини можна через консультацію практичного психолога.

- Сприяйте формуванню у дитини режиму дня, допомагаючи їй встановити сталі часові рамки для різних дій.
- Забезпечте позитивне спілкування дитини з педагогами та персоналом дитячого садка, щоб створити емоційно-позитивну атмосферу.
- Організуйте групову кімнату таким чином, щоб було можливо проводити колективні та індивідуальні заняття та ігри. Забезпечте можливість дитині бути на самоті або разом з вихователем чи іншими дітьми в залежності від її потреб.
- Організуйте групове приміщення так, щоб дитина мала можливість займатися окремими іграми та завданнями, задовольняти свою потребу у спокої або мати можливість провести час наодинці з товаришем чи вихователем.
- Організуйте різноманітні та цікаві заняття для дошкільнят, враховуючи їхні унікальні інтереси, потреби та рівень розвитку відповідно до їх віку.
- Проводьте заняття з психолого-педагогічної підтримки батькам з питань сприятливої адаптації їх дитини у дошкільній освітній установі. Це можуть бути бесіди, індивідуальні консультації або створення ресурсів та матеріалів у вигляді бібліотеки, які допоможуть батькам у цьому процесі.

У віці дошкільника ключовими аспектами навчання дитини є розвиток мовлення та вміння лічити. Таким чином, психодіагностичні висновки про неуспішність навчання дошкільника вказують на рівні специфічного відставання

у сфері мовлення та математики. Ці відставання мають коріння у загальному невдалому прогресі навчання дитини перед шкільним віком. Зазначене загальне відставання може бути обумовлене різними факторами на рівнях педагогічного, нейрофізіологічного та психологічного плану.

Причини відставання в навчанні на педагогічному рівні включають неефективність та низьку інтенсивність навчальної діяльності, значний пропуск навчального часу, відсутність батьківської та вчительської турботи та любові, а також обмеженість сенсорної та мовленнєвої стимуляції дитини.

Причини відставання на психологічному рівні можуть включати недостатню недисциплінованість та мотивацію до навчання дитини, порушення в емоційно-вольовій сфері, великі прогалини в загальних знаннях про довкілля, обмежений рівень пізнавальних здібностей, а також недостатня розвиненість навчальних навичок та умінь.

Причини відставання на нейрофізіологічному рівні можуть включати мікроураження кори головного мозку, проблеми з органами відчуття, такими як зір, слух і артикуляція, загальне ослаблення організму дитини та слабкий тип вищої нервової діяльності.

1.2. Музика як психотерапевтична категорія

Наукові дослідження вказують на те, що вже на п'ятому місяці вагітності дитина починає розрізняти та сприймати звуки. Вона може реагувати на ритм та гучність мелодій, виражати свої вподобання чи занепокоєння і тривогу. Музика впливає на нейроендокринну систему майбутньої дитини, майже на всі системи організму, змінюючи такі показники, як тонус м'язів, частота дихання, функції кишківника та шлунку. Фахівці вважають, що період вагітності це не лише час генези фізичного тіла майбутньої дитини, але й чудова можливість вплинути на її інтелектуальний, творчий і музичний розвиток, стимулювати її пізнавальні та емоційні здібності [1].

Багато вагітних жінок відчули позитивний вплив музичних творів. Проте, за порадою аудіологів, слід перш за все зосередитися на власних музичних

уподобаннях під час прослуховування мелодій. [2]

Якщо ви прагнете, щоб ваша дитина під час вагітності краще чула музику, деякі фахівці рекомендують скористатися навушниками. Вони вважають, що під час перебування в утробі матері дитина сприймає звуки інакше, ніж згодом після народження. Тому навіть рекомендують майбутнім татусям розмовляти зі своєю дитиною, шепочучи мамі на вушко, це може поліпшити її слух. Після народження, при прослуховуванні музичних творів, слід дотримуватись деяких правил: розташовувати музичний пристрій на відстані не менше одного метра від ліжка або майданчика дитини, при цьому гучність музики не має перевищувати гучність звичайної бесіди людей, які знаходяться в кімнаті [5].

Було проведено безліч експериментів на рослинах, тваринах і навіть людях, що підтверджують вплив звуку на живі організми. Наприклад, мімоза і петунія показують значно швидший ріст і розквітання на два тижні раніше за встановлений термін під впливом мажорних мелодій. Зафіксовано, що від класичної музики корови дають більше молока. Навіть у собак-пінчерів кров'яний тиск може змінюватись на 70 мм ртутного стовпчика залежно від мелодії [4].

В Японії був проведений експеримент, в якому взяли участь 120 годуючих матерів. Половині учасниць досліду пропонували слухати класичну музику, а іншій половині - популярні композиції. Виявилось, що в першій групі кількість молока у жінок збільшилась на 20%, тоді як у другій групі кількість молока зменшилась майже вдвічі [5].

Слухання звуків природи може надати значний заряд енергії, підвищити духовні та фізичні сили та збільшити творчий потенціал. Навіть коротке відчуття звуків природи може допомогти відірватися від негативних думок та рутини повсякденності.

Фахівці вважають музику Моцарта найбільш корисною для здоров'я. Його музика вважається універсальною: її рекомендують для зняття стресу, полегшення засвоєння навчального матеріалу, зменшення головного болю та під час відновлення після екстремальних ситуацій. Лікувальний ефект

спостерігається у всіх творах Моцарта. Це явище отримало назву «ефект Моцарта» [6].

Альфред Томатіс, лікар-отоларинголог та член французької академії медичних наук, підтвердив таємницю цілющих властивостей музики Вольфганга Амадея Моцарта. В ході своїх досліджень мозку він виявив, що прослуховування високочастотних звуків у діапазоні 5000-8000 Гц активізує мозкову діяльність, покращує пам'ять та стимулює процеси мислення. Ці вібрації майже живлять наш мозок і всі тіло. Аналізуючи музику різних композиторів, Томатіс прийшов до висновку, що твори Моцарта містять найбільшу кількість необхідних частот. Він також встановив, що саме ці частоти переважно чує дитина в період внутрішньоутробного розвитку. Створивши подібний фон, він надавав записи дітям різного віку та з різними порушеннями розвитку, і їхнє самопочуття покращувалося. Одна з основних причин полягає у тому, що високочастотні коливання активізують відчуття давнього зв'язку з мамою, надаючи людині відчуття цілісності, захищеності та благополуччя. [8].

Згідно з недавнім дослідженням, опублікованим у журналі *Brain*, регулярні музичні заняття можуть покращувати пам'ять і сприяти розвитку когнітивних навичок у дітей. Канадські вчені, які є авторами цієї роботи, також стверджують, що вони виявили перші докази існування зв'язку між заняттями музикою та здатністю уваги до концентрації [7].

Пройшовши рік занять, діти продемонстрували значно кращі показники в тестах на пам'ять, пов'язані з загальним розвитком інтелекту, такими як навички у письмі, математичні здібності та рівень IQ. Отримані результати тестів також підтверджуються результатами сканування мозку [16].

Так, важливо зазначити, що не будь-яка музика має сприятливий вплив на організм людини. Деякі музичні композиції можуть викликати стрес або дискомфорт у людей залежно від їхніх індивідуальних уподобань, настрою, а також контексту, в якому вони прослуховують музику. Важливо пам'ятати, що сприйняття музики є особистим і може різнитися від особи до особи.

В сучасному світі уяву підлітків і молоді часто захоплює музика масової

культури, така як рок, реп, поп та інші. При перегляді музичних відеокліпів, які поєднують яскраві візуальні образи з гучною ритмічною музикою, молодь може відчувати певне відведення від реальності і зануритися у власний світ фантазій. Однак експерти наголошують на тому, що не завжди сучасна музика позитивно впливає на емоційну сферу молодої особистості. Цей жанр мистецтва може спричиняти спрощені емоційні стани або навіть збільшувати рівень агресивності у людей молодого віку [8].

Наукові дослідження вітчизняних учених виявили статистично значущі аномалії у психічних функціях людини за впливу рок-музики. Ці відхилення включають зменшення обсягу короткочасної пам'яті, зниження рівня зрозумілого спілкування, виникнення почуття роздратованості та важкості, а також зниження продуктивності під час письмових завдань. Одночасно, спостерігаються зміни в характеристиках електроенцефалограми (ЕЕГ), що свідчать про зміни в роботі мозку [9].

Звуковий тиск на концертах рок-музики може досягати надзвичайно високих значень, навіть до 120 децибелів, що порівнюється зі вже відомою смертельною межею на 160 децибелів, яка вважається смертельною для людського слуху. Серед характеристик рок-культури вчені виокремлюють фанатизм, який, на їх думку, може замкнути людину в собі як у добровільному рабстві. Психофізіологічні наслідки впливу рок-музики охоплюють збудження підкоркових структур мозку та спровоковані цим біологічні реакції, раптове збільшення активності центральної нервової системи та інше. Перші наслідки цього впливу проявляються в слуховому апараті людини. За даними професора В.С. Гуковича, близько 40% прихильників року у віці від 13 до 15 років вже мають проблеми зі слухом, також близько 60% студентів у віці від 19 до 20 років виявляють певні ознаки вад слуху. Це може мати наслідки у майбутньому, призводячи до того, що через близько 50 років у країні може сформуватися суспільство з великою кількістю людей з проблемами слуху [10].

Музикознавець Х.Рюгер переконаний в тому, що для психотерапії підходить виключно класична музика, і він категорично відкидає сучасну поп і

рок-музику. Згідно з його думкою, найкращі результати досягаються лише при використанні програм, які базуються на приємних народних і класичних мелодіях.

У своїх наукових працях вчені висловлюють думку, що найвинятковішою музикою є твори Моцарта: вони не швидкі, але не повільні, мають плавний ритм і водночас не є нудними, але надзвичайно чарівні у своїй простоті. Вчені вважають, що музика даного композитора сприяє розвитку когнітивних здібностей у дітей. Поняття «ефект Моцарта» набуло поширення в 1990 році. Вже у 1993 р. науковці Каліфорнійського університету в Ірвайні зафіксували результати експерименту. Так, досліджувані краще вирішували тести на просторове мислення після того, як прослухали твори великого композитора. Цей феномен ввійшов в науку як «ефект Моцарта» після того, як вийшов за межі спільноти науковців. Ця гіпотеза стала дуже популярною й породила значну кількість узагальнень.

Мистецтвознавці надзвичайно акцентують увагу на тому, щоб дбайливо підходити до впливу актуального звукового середовища на особистість. Вони стверджують необхідність усунення музичного «шуму», подолання фальшу та неприродних інтонацій, а також обмеження надлишково гострих чи шокуючих аудіо вражень. Це пояснюється тим, що звукові враження виявляють більший вплив на людину, ніж світло чи колір. Людський слух здатний сприймати різницю у висоті звуку від 16 до 20 тисяч коливань в секунду. Перевищення верхнього порогу може викликати значні порушення в людському організмі.

У музичних творах використовуються звуки, що знаходяться у діапазоні від 16 до 4000 коливань в секунду, що історично обумовлено практикою мови і вокалу людства. Недоліком є те, що сучасні засоби відтворення музики, маючи значну звукову потужність, часто не мають меж контролю гучності. Якщо голосна розмова в повсякденному житті може розглядатися як прояв некультурності, то у молодіжному середовищі існує загальноприйняте ставлення до музики, яка відтворюється на надмірному рівні гучності. Особливо це стосується танцювальних дискотек, де вібруючі рухи апаратури можуть

нашкодити слуховим органам. «... на дискотеці сила звуку доведена до тієї ступені, коли вона ще не вбиває, але починає діяти на нижні шари мозку, на його підвали, на підкірну основу, на підсвідомість, на глибинні шари психіки, що можна порівняти з дією наркотичних речовин». Така діяльність характерна не для мелодійної музики, не Чайковського чи Шопена, а для ритмічної музики, популярної або року, де удари ритму можуть синхронізуватися з ударами серця, що створює відчуття розколотого ядра, яке впливає на всі аспекти організму...

Безсумнівно, розмір гучності звуку музики має свої корені в історії. По-перше, ця міра спочатку була залежною від характеристик найдавніших музичних інструментів – голосу людини. Згодом виникали інструменти, що супроводжували спів. Так, улюбленими музичними інструментами стародавніх греків були кіфара, ліра, сірініке, флейта та авлос. У середньовіччі в Європі для домашнього музикування стали використовувати лютіч, а в церковних обрядах та концертах переважав орган. Для скрипки VII століття стало «золотим». Покращення механіки клавесина привело до створення фортепіано. Його універсальність сприяла збільшенню популярності цього «найінтелектуальнішого інструменту», за словами Г. Нейгауза. Кожен наступний інструмент виховував та розвивав музичний слух людей свого часу, відповідно до власного діапазону гучності. У наш час, з розвитком засобів масової інформації, стало помітно збільшення насиченості звуку [5].

Музикотерапія, яка використовує музику як один з перспективних методів лікування порушень нервової системи, має різноманітний вплив на психіку людини. Дослідження показали, що музика, через її здатність впливати на внутрішній світ людини, може допомагати розв'язати конфлікти, хворим звільнитися від душевного дискомфорту, сприяти відновленню душевного спокою, покращити емоційний стан. Отже, музика може позитивно впливати на психічне здоров'я особи.

Тривалий час людство спостерігало цілющий вплив музики на організм. Міфи і легенди розповідають про її здатність покращувати самопочуття, зменшувати біль, впливати на настрій, страх, а також надавати бадьорості та

енергії завдяки чарівним звукам музики.

Дослідники одного з європейських медичних центрів та Дитячого Центру лікування, проведені численні дослідження, встановили, що музика, яка відповідає функціональному стану організму, позитивно впливає на психічні процеси. Зокрема, пам'ять та орієнтація покращуються на 45-50%, а увага зростає на 25-30%. Музика сприяє активізації розумових здібностей, підвищує працездатність та зосередженість, а також сприяє розвитку та підвищенню інтелекту людини. Звукові вібрації стимулюють кровообіг і емоційний тонус, а ритм музики активізує дихання та збільшує вентиляцію легень. Ці дослідження підтверджують фізіологічне припущення музикотерапії, яка ґрунтується на поєднанні ритму музики з біоритмікою організму людини [12].

Цілющий вплив музики має важливе значення для підтримки психічного здоров'я людини, особливо на ранніх стадіях її життя. Музика може бути великим помічником у формуванні уявлення молодого людини про світ, природу, виразність поезії, мистецтво, культуру та історію свого народу. Вона допомагає розвивати ціннісне ставлення до навколишнього середовища, оскільки подаровує справжні естетичні враження. Справжня насолода від спілкування з музичним мистецтвом приходить до тих, хто вміє слухати уважно, переживати та роздумувати над тим, що почув. Тому важливо змалку навчати дітей розвивати почуття та розум, вчити їх сприймати музику як один із засобів спілкування та виразу своїх почуттів. Це сприятиме їхньому особистісному розвитку, розширенню світогляду та відчуттю гармонії з навколишнім світом.

Вчені-психологи встановили, що регулярні заняття музикою у віці від 5 до 15 років можуть істотно підвищити рівень інтелекту, сприяти розвитку пам'яті, аналітичних здібностей та орієнтації. У більшості передових європейських країн і за океаном уроки музики, співу та гри на інструментах розглядаються як обов'язкова частина виховання, оскільки музика справляє найсильніший емоційний вплив на дитину. Крім того, під час прослуховування музики відбувається регулювання фізіологічних процесів в організмі, стимулюється м'язова активність, підвищується загальний тонус організму, покращується

мовленнєва та рухова активність. Музичне мистецтво також впливає на психіку, соматичну та емоційний стан людини, що послужило основою для розвитку музикотерапії. Музикотерапія охоплює творчу та рецептивну діяльність, пов'язану із сферою емоцій, етики і естетики, сприяючи розвитку особистості.

Музичне мистецтво, окрім своїх загальних характеристик, володіє специфічними та унікальними можливостями з цілеспрямованого впливу у визначеному напрямі.

Такі профілактичні властивості музики базуються не тільки на її словесному та багатоаспектному впливі на особистість, але й на її конкретних елементах, таких як гармонія, ритм, що просочуються у глибини психіки [2].

Музичне сприйняття є складним психічним процесом, який можна охарактеризувати як певний баланс між двома основними векторами. З одного боку, це базова акустика звукових сигналів, які відображаються на наших органах слуху. А з іншого — це уявлення та осмислення художнього змісту, закладеного у музичній творчості. Під час сприйняття музики людина виражає свою емоційну індивідуальність. У свідомості з'являються образи, переживання, думки, які були втілені автором твору в музичній композиції. Музичний твір насичений сукупністю інформації у сфері естетики, яку передає композитор.

Музика часто виражає ті емоції та переживання, які складно висловити словами. Якщо б усе, що відбувається у душі людини, можна було передати словами, на світі не існувало б музики. Мова музики, у свою чергу, доступна кожній людині.

Сприйняття музики, так само як і інших мистецьких творів, майже завжди має суб'єктивний елемент, позаяк кожна людина має власний унікальний досвід життя, свою індивідуальність та особливості розвитку психічних функцій у сферах пізнання та емоцій. Світ музики може бути чи не бути важливим для конкретної особистості. Активність особистості в духовній та практичній сферах є важливим етапом у житті суб'єкта для розвитку музично-естетичного буття.

Згідно з результатами досліджень вчених, класична музика, особливо у живому виконанні, має позитивний вплив на фізичний та психічний стан

людини, сприяючи поліпшенню здоров'я. Виявлено, що вона сприяє зниженню артеріального тиску і сприяє позитивним змінам у емоційному стані. Живе виконання класичних творів композиторів може допомогти подолати стреси, тривогу, депресивні стани та психічні турботи, що мають негативний вплив на процес одужання.

Термін «класичні» застосовується до творів мистецтва, які залишаються значущими та еталонними й у сучасному часі [14].

Основа класичної музики складає віковий художній досвід та мудрість різних історичних періодів. Класична музика охоплює не лише твори великих композиторів, а й найкращі зразки народної музичної творчості. Це мистецтво розглядається як значущий зміст, який має значний естетичний вплив на людей.

Світ класичної музики багатий на твори, що відзначаються великим змістом, красою та вишуканістю форми. У світовій музичній культурі знайшли своє місце імена таких геніальних та високоталановитих композиторів, як Й.С. Бах і Л. Бетховен (Німеччина), В.А. Моцарт і Ф. Шуберт (Австрія), Дж. Россіні та Дж. Верді (Італія), Ф. Шопен (Польща), Г. Берліоз та Ж. Біде (Франція), Е. Гріг (Норвегія). Крім того, до засновників української музичних шкіл відносяться М. Глінка та М. Лисенко, М. Скорик, В. Сильвестров, Гулаг-Артемівський, Є. Станкович, М. Колеса, Л. Людкевич, Л. Ревуцький, А. Кос-Анатольський, визнані як українська музична класика.

Музична класика охоплює не тільки видатні твори минулого, але й найкращі зразки музики ХХ століття, які отримали світове визнання. Твори таких композиторів, як М. Равель, К. Дебюссі, Р. Штраус, Я. Сибеліус, І. Стравінський, Б. Барток та інші, вважаються частиною музичної класики ХХ століття.

Триває зростаючий інтерес фахівців і меломанів на Заході до музичної терапії за допомогою класичної музики. Сучасна музична терапія широко використовується для надання соціально-психологічної підтримки тим, хто відчуває самотність, нестачу впевненості в собі або має комплекси. Вона також використовується в профілактиці різних фізичних захворювань та як інструмент

для полегшення страждань та реабілітації після перенесених хвороб чи травм [17].

Звучання музики Чайковського доведено спеціалістами здатне знімати дратівливість неврозів. Також вказують на те, що «Весняна пісня» Мендельсона, «Американець в Парижі» Гершвіна, «Гуморески» Дворжака можуть допомагати при мігрені. Крім того, «Полонез» Огінського відомий здатністю полегшувати головний біль, тоді як сюїта «Пер Гюнт» Гріга може сприяти нормалізації сну. «Весільний марш» Мендельсона сприяє нормалізації кров'яного тиску та серцевої діяльності. Щодо підняття настрою та уникнення депресії, то джаз, соул, блюз, регі та каліпсо згідно з даними [6], можуть стати ефективними засобами.

Музика – це мистецтво, яке має потужний емоційний вплив і відкриває унікальні можливості для розвитку творчості особливо в ранньому віці, особливо в дошкільному віці.

Музика, одне з мистецтв, так само як і театр, живопис чи поезія, є втіленням життя. Вона служить засобом спілкування між людьми, спонукає до почуття спільності, інкорпорує соціальні ідеали та допомагає кожному знаходити сенс життя. Особливою її можливістю є відображення переживань людей у різні періоди життя. Коли людина радіє, це віддзеркалюється в урочистих та радісних звуках музики; коли сумує, сумні мелодії допомагають висловити горе. Музика супроводжує та впливає на формування особистості дитини протягом усього життя.

Твори музики представляють сторінки історії. Сьогодні, у час війни України від російських загарбників, музика об'єднує та допомагає переживати складні часи української історії. Зараз з'явилося багато мотивуючих пісень, пісень про втрату коханих, тугу, поневір'яння тощо. Це чудове явище, коли музичний твір, створений однією людиною, здатний викликати певні відчуття в душі іншої людини.

Яскраві твори мистецтва, що передають великі ідеї та глибокі почуття людини, мають потужну здатність викликати емоційну відповідь, впливаючи на

естетичну сторону душі, і стають як джерелом, так і засобом виховання.

Третя особливість впливу музики полягає в унікальній особливості мови музики, яка поєднує виразні мелодії, гармонію та характерний ритм. Через такі композиції музиканти виражають своє світосприйняття та ставлення до оточуючого світу. Ці твори викликають цінність у всіх, хто має можливість їх сприймати [14].

Вплив музики на слухачів може виявлятися з різною силою і сприйматися кожною дитиною по-своєму. Вони можуть виявляти інтерес і захоплення різними жанрами та улюбленими музичними творами, в залежності від власного досвіду слухання. Аналогічно навчанню читання, письма та малювання, розвиток музичного смаку вимагає уваги до вивчення, оцінки і уважного сприйняття музики. Важливо уважно слухати, розрізняти динаміку розвитку музичних образів, їх зіткнення та завершення. Важливо, щоб сприйняття слухача відповідало розвитку музичних форм. Через поступовий розвиток музичного смаку людина досягає «прекрасну своєрідну мову» музики, що спонукає до постійного спілкування з нею та розвитку більш тонких та різноманітних художніх переживань.

Діти – це особливо чутливі до музики. Малюк сприймає пісні матері не лише як звуки, але і як частину материнського образу та істоти. Голос матері, який співає колискову, залишається у пам'яті на довгий час. Музика, яку вони чують, викликає в них радісні емоції. Щоб відкрити перед дитиною цей світ, потрібно розвивати її здібності, особливо музичний слух та емоційну чутливість. Тільки тоді музичний вплив може виконувати свої виховні функції.

Так, у самому ранньому віці дитина реагує на музику серед інших звуків у своєму оточенні. Вона виявляє зацікавленість у почутій мелодії, може затамувати рухи, прислухатися, виявляти свої емоції через посмішки, гулення та інші вирази обличчя - це прояв «комплексу поживлення».

Старші діти можуть розуміти певні взаємозв'язки між різними аспектами та робити прості узагальнення. Наприклад, вони можуть визначити емоційний характер музики та виділити характеристики, за якими можна визначити її як

веселу, радісну, спокійну або сумну. Діти розуміють вимоги до виконання пісень різного характеру та рухів під час спокійних хореографічних вправ або активних танців.

Музичні інтереси формуються через виявлення вподобань у різних напрямках діяльності та жанрах музики. До віку шести-семи років спостерігається початкове формування художнього смаку, проявляється здатність оцінювати твори та їх виконання.

Для розуміння прекрасного в мистецтві та житті потрібно пройти довгий шлях, де збираються елементарні естетичні враження, розвиваються зорові та слухові відчуття, а також формуються емоційні та пізнавальні процеси.

1.3. Вплив музики на розвиток дітей дошкільного віку

Головним джерелом впливу на дитячу музичну творчість є гра. Це збагачує досвід дитини новими враженнями, розвиває фантазію, допомагає втілити її ідеї, задовольнити інтереси та потреби.

Вплив музики на формування особистості дошкільників тісно пов'язаний з процесом їхнього навчання.

Вплив музики на кожну особистість є унікальним. Творчість кожної дитини є неповторною, тому важливо звертати увагу на їхні індивідуальні особливості. Це аспект, який кожен педагог повинен враховувати.

З самого народження діти прагнуть до яскравих та цікавих речей, насолоджуються блискучими іграшками, яскравими квітами та різноманітними предметами, що привертають їх увагу. Це викликає в них почуття радості та зацікавленості. Від самого раннього віку слово «красивий» стає частиною їхнього світу. З перших днів життя діти слухають пісні, казки, розглядають картинки, і мистецтво вже на тому етапі стає джерелом радісних вражень. Естетичне сприйняття має важливий вплив на формування особистості дитини. Її розвиток базується на чуттєвому сприйнятті різних аспектів речей - їх кольору, форми та звуку. Тому для повноцінного розвитку дітей важлива велика кількість

сенсорних вражень.

Для дитини краса – це поєднання форми та значення. Форма виявляється у звуках, кольорах, лініях. Але сприйняття стає естетичним лише тоді, коли воно пронизане емоціями та пов'язане з певним почуттям відношення до цього.

У вихованні естетичного смаку у дітей значна роль належить освіті. Під час занять у дошкільнят вводять класичні твори дитячої літератури, музики та живопису. Діти вчаться розпізнавати та відчувати насолоду від справжніх творів мистецтва, що доступні їхньому віку. Це має значний вплив на формування особистості дошкільників.

Вже відомо, що багато людей виявляють музичні здібності на ранніх стадіях свого життя, схоже на багато інших людських здібностей. Два ключові аспекти музичності – емоційна чутливість та музичний слух – проявляються вже у перші місяці життя дитини. Малюк може реагувати емоційно на веселу або спокійну музику, концентруватися та затихати, якщо чує колискову. Навіть на наявність веселої, ритмічної мелодії може змінюватися вираз обличчя дитини та пошвавлення її рухів.

Дослідження показують, що навіть у перші місяці життя дитина може розрізняти звуки за їх висотою. Цей факт особливо помітний у тих, хто потім стає професійним музикантом. Неймовірні здібності виявив у чотири роки Моцарт: він грав на органі та скрипці, а в п'ять років створював свої перші музичні твори.

Цілі впливу музики на виховання дітей полягає у включенні музичної культури в загальний контекст. Музика має значний вплив на розвиток творчості у дітей. Як мистецтво взагалі, вона сприяє всебічному розвитку особистості дитини, спонукаючи до морально-естетичних переживань та стимулюючи активне мислення. Загальне музичне виховання повинно відповідати основним вимогам: бути універсальним, охоплюючи всіх дітей, і всебічним, сприяючи гармонійному розвитку різних аспектів формування особистості дитини.

Часто батьки питають: «Чи варто зацікавлювати дитину музикою, якщо вона не показує виразних ознак цікавості?» Відповідь: так. Визначення музичних

здібностей дитини можливе лише після того, як вона отримає належне музичне виховання та навчання.

Музичне виховання виступає як ефективний метод морального збагачення та формування особистості дитини, сприяючи всебічному розвитку, підвищенню активності розумової діяльності і життєвого тону. Вплив музики об'єднує дітей в спільному переживанні й стає засобом сприяння комунікації між ними.

Досвід у музиці у дітей наразі є простим, але водночас може бути дуже різноманітним. У самому початковому етапі всі аспекти музичної активності доступні дітям і, за умови правильного виховання, забезпечують багатогранність їх музичного та загального розвитку особистості. Шляхом формування естетичного сприйняття навколишнього світу та розвитку здібностей до емоційного співпереживання почуттів та думок, висловлених у музичних творах, дитина зачаровується образами, вірить у них та спрямовує свою уяву в умовні ситуації. Вплив музики підштовхує її до «чудового вміння співчувати іншим, переживати їхні радощі та турботи, ніби вони власні» [24].

Коли дитина взаємодіє з музикою, її розвиток стає більш всебічним, сприяє поліпшенню фізичних характеристик та встановленню гармонійних зв'язків. Під час співу вдосконалюється не лише музичний слух, але й співочий голос, що, в свою чергу, вдосконалює голосовий руховий апарат. Музично-ритмічні рухи сприяють правильній поставі, координації рухів, їх гнучкості й пластичності.

Діти мають здібність відчувати настрій та характер музичного твору, співпереживати та виражати емоції від того, що вони чують. Вони можуть розуміти музичний образ, реагувати на добре та погане, інтересуватися різними видами художньої діяльності. Також діти вміють слухати, порівнювати та оцінювати найвиразніші та зрозумілі музичні вирази [15].

Музика сприяє всебічному розвитку особистості дитини завдяки тісному зв'язку естетичного виховання з інтелектуальним, моральним, та фізичним розвитком.

Гармонійний вплив музики на формування особистості дитини досягається шляхом використання всіх форм організації музичної діяльності дітей.

Вплив музики на заняттях, святах, у повсякденному житті дитячого саду.

Головною формою освітньої роботи з дітьми є музичні заняття, на яких проводиться систематичне, цілеспрямоване та всебічне виховання дошкільнят, спрямоване на розвиток музичних здібностей кожної дитини.

Заняття музикою включають різноманітні етапи, такі як вхід, привітання, прослуховування музики, розвиток голосу та слуху, музично-ритмічні вправи, гра на дитячих музичних інструментах, спів, ігри для вивчення музики, освоєння основ музичної грамоти, танці, рухливі ігри, хороводи та інше. Це сприяє розвитку різних музичних здібностей дітей. Музичні заняття сприяють формуванню численних позитивних якостей у дітей, викликають радісні спільні дії, вимагають уваги, розумового зусилля, вчать культурі поведінки, творчості та ініціативи. Вони також впливають на інші форми організації дітей у дитячому садку. Пісні, хороводи та ігри, танці, які вивчені на заняттях, допомагають дітям активніше проявляти себе у розвагах та дозвіллі, святкових заходах, роблять їх більш цікавими та запам'ятовуваними.

Музика має вплив на дитячий організм через слухові рецептори, спричиняючи зміни в загальному стані організму, включаючи кровообіг та дихання. В. Бехтерєв підкреслював цю особливість, наголошуючи, що розуміння механізмів впливу музики може стимулювати або знижувати певні стани збудження. П. Анохін досліджував вплив мажорних і мінорних ладів на стан організму дитини і прийшов до висновку, що вправне використання мелодій, ритмів та інших складових музики допомагає формувати особистість дитини як під час навчання, так і під час відпочинку.

Наукові дані, які стосуються фізіологічних аспектів сприйняття музики, надають матеріалістичне обґрунтування впливу музики на формування особистості дитини в процесі виховання.

Спів сприяє розвитку голосового апарату, зміцнює голосові зв'язки та поліпшує мовлення дитини (логопеди використовують спів у лікуванні заїкання). Це сприяє формуванню вокальної та слухової координації. Також, правильна поза під час співу допомагає регулювати та збільшувати обсяг дихання у дітей.

Заняття, що поєднують музичні ритмічні вправи та рух, сприяють покращенню постави та координації рухів у дітей. Ці вправи сприяють у формуванні чіткої ходи та легкості в бігу. Темп і динаміка музичних композицій, які супроводжують ці вправи, підказують дитині змінювати швидкість, ступінь напруги та рухи, що відповідають ритму та темпу музики.

Музика відіграє важливу роль у щоденному житті, особливо коли йдеться про виховання особистості дитини. Її вплив особливо відчутний під час святкових заходів і розваг. Такий підхід до розваг є ключовим для глибокого та всебічного розвитку особистості дитини в дошкільному віці. Музична розвага сприяє виявленню позитивних якостей, стимулює зацікавленість та активність у дітей щодо різноманітних занять та виробляє позитивні емоції. Крім того, вона розширює сферу почуттів дітей, розвиває творчу уяву та ініціативу, сприяє створенню радісної атмосфери, їх колективних переживань. Регулярні розваги, які проводяться в дитячому садку, збагачують життя дітей, сприяють більш повному та гармонійному розвитку.

У дитячому саду різноманітні свята та ранки відіграють важливу роль у системі музичного виховання та генези особистості дитини. Вони включають різноманітні типи мистецтва та художньої діяльності як засоби впливу на дитину.

Музика у дитячому садку відтворюється не лише на святкових заходах чи під час занять, але й у повсякденному житті закладу. Музичний супровід під час ранкової гімнастики та фізичних занять активізує дітей, покращуючи якість їх виконання вправ і сприяючи їх колективній організації. Відомо, що звучання музичних композицій впливає на продуктивність роботи серцево-судинної, м'язової та дихальної систем організму. Під час виконання фізичних вправ під музичний акомпанемент покращується об'єм легеневої вентиляції, амплітуда дихальних рухів збільшується. Такі заняття сприяють розвитку у дітей музичних здібностей, емоційної чутливості та музичного слуху.

Дитина вчиться чітко сприймати музику і адаптувати свої рухи відповідно до її характеру та виразності. Використання музики під час фізкультурних занять

та ранкової гімнастики сприяє не лише зміцненню організму, але й розвитку музичних здібностей, що в подальшому сприяє формуванню особистості дитини.

Безпосередній вплив музики на дітей дошкільного віку реалізується у щоденному житті дитячого садку. Застосування музичних творів під час приходу дітей в заклад, проведення дозвілля, прогулянок і занять додає нові враження дітям, сприяючи розвитку їх творчої самостійності. Вплив музики в повсякденному житті дитини в дитсадку залежить від вмілого керівництва вихователя, а також врахування можливостей, зацікавленості та схильностей дітей. Музичний керівник допомагає вибрати відповідний музичний репертуар, який може бути використаний на різних етапах дитячого життя. Для кращого розуміння, розглянемо деякі можливості впливу музики в різні моменти життя дитини, зокрема під час дозвілля, ігор, прогулянок та різних мистецьких занять. [22]

Діти не лише відчують захоплення слуханням музики під час музичних занять, але й з великим задоволенням відтворюють пісні та інструментальні композиції з дисків або касет. У вільний час, в годину відпочинку, вихователь разом із дітьми співає відомі пісні або працює індивідуально з кожною дитиною, сприяючи їм у вивченні гри на дитячих музичних інструментах або складних танцювальних рухів.

Після навчальних занять часто діти грають у ігри, де музика відіграє значну роль. До прикладу, під час «музичних занять», «концертів» або «днів народження» діти співають, водять хороводи, танцюють, імпровізують та складають власні пісні, використовуючи музичні інструменти, такі як металофон, маракаси, трикутник та інше. Також на дітей має вплив музично-дидактичні ігри, які сприяють розвитку музичного слуху, творчих здібностей, і допомагають засвоїти елементи нотної грамоти у вигляді гри. Музично-дидактичні посібники комплексно впливають на особистість дитини, стимулюючи її зорову, слухову та рухову активність, що сприяє розвитку її музичного сприйняття. До прикладу гра «Пісня, танець, марш» допомагає дітям

сприймати бадьору та енергійну музику, чітко та ритмічно рухатися під неї та визначати жанр музичного твору за допомогою картинок символів.

Музика впливає на дітей під час прогулянок, стимулюючи їхню активність та самостійність, сприяючи різноманітним емоційним переживанням та створюючи позитивний настрій. Особливо ефективною є її роль у літній період, коли на ділянках організуються захоплюючі ігри. Успішність цієї роботи часто залежить від тісного співробітництва між вихователем та музичним керівником. Крім того, на заняттях, присвячених художній літературі та образотворчій діяльності, музика може знайти широке застосування, поглиблюючи враження та емоції дітей [7].

Казка стає набагато цікавішою для дітей, якщо під час її першого переказу використовуються музичні твори та дитячі музичні інструменти. Це сприяє кращому розумінню характерів героїв та особливостей персонажів казки. Вплив музики допомагає також передати характерні особливості художнього образу через малюнок та збагачує враження дітей. Наприклад, діти старшого віку малюють осінній пейзаж, зобразивши повільно падаючі та кружляючі осінні листочки. І коли педагог включає музичний твір «Осінь пісня» П. Чайковського, це створює певний настрій під час роботи з дітьми.

Такий вплив музики в різних сферах діяльності дошкільника слід впроваджувати через активну організацію педагогічного процесу з метою формування особистості дитини.

Спільне виконання музичних композицій, танці та ігри сприяють вирішенню виховних завдань, оскільки діти стають частиною колективу та ділять загальні переживання. Спільний спів вимагає єдиної участі та об'єднує дітей у спільній діяльності. Загальні переживання створюють сприятливе середовище для індивідуального розвитку. Наприклад, участь у товаришів у спільній діяльності, радість виконання завдань, може стимулювати боязких та нерішучих дітей. Для дітей, які мають знижену увагу, можливість допомагати іншим може бути ефективним методом виховання скромності та одночасно сприяти розвитку їхніх індивідуальних здібностей. Заняття музикою також

впливають на загальну культуру поведінки дошкільників, вимагаючи від них уваги, кмітливості, швидкості реакції та організованості. Чергування різних видів музичної діяльності вдосконалює гальмові процеси та сприяє розвитку вольових зусиль дитини.

Музичне виховання дітей – це спеціально організований процес формування особистості за допомогою впливу музичного мистецтва, спрямований на розвиток інтересів, задоволення потреб та виховання естетичного сприйняття музики.

Музичний розвиток дитини представляє собою відображення формування її особистості внаслідок активної участі у музичній діяльності.

Завдання музичного виховання, спрямовані на формування особистості дитини, призначені для досягнення загальної мети всебічного і гармонійного розвитку, враховують особливості музичного мистецтва і вікові характеристики дошкільників.

1. Сприяти формуванню любові до музики шляхом розвитку сприйнятливості та музичного слуху, що сприяють глибшому сприйняттю та осмисленню змісту прослуховуваних музичних творів.

2. Закріплювати та систематизувати музичні враження дітей, представляючи їм різноманітні музичні твори.

3. Ознайомлювати дітей з елементами музичних понять, розвивати найпростіші практичні навички у всіх аспектах музичної діяльності та сприяти щирому виконанню музичних творів.

4. Сприяти розвитку емоційної чутливості, сенсорних здібностей, ритмічного відчуття, а також формувати вокальний голос та виразність рухів.

5. Стимулювати розвиток та виявлення початкових проявів музичного смаку, ґрунтуючись на здобутих враженнях та уявленнях про музику. Початково сприяти формуванню образотворчого сприйняття, а згодом — розвивати оцінне ставлення до музичних творів.

6. Розвивати творчу активність у всіх доступних дітям видів музичної діяльності, включаючи передачу характерних форм у гральних та

хореографічних іграх, використання вивчених танцювальних рухів, створення імпровізованих маленьких пісень та мелодій, прояв ініціативи та бажання використовувати отриманий матеріал у повсякденному житті, включаючи музикування, спів та танці [4].

Музичне виховання відіграє ключову роль у формуванні естетичної та моральної особистості дитини. Шляхом взаємодії з музикою діти вступають у культурне життя, ознайомлюються з важливими громадськими подіями. Процес сприйняття музики сприяє розвитку пізнавального інтересу та естетичного смаку, розширює їхній кругозір.

Мистецтво передачі музичного твору дітям, залучення їх до нього, вплив на їхні почуття і думки - це високий і відповідальний вплив музики на дитину.

Вирішальну роль у процесі музичного виховання відіграє педагог, який повинен бути ідейно та професійно підготовленим, творчим у своїх педагогічних пошуках, володіти мистецтвом та відчувати любов до своїх вихованців.

Висновки до розділу 1.

Щороку в дитячих садках все більше дітей залучається до систематичного музичного розвитку. Першим етапом у цій системі є прослуховування музики. Воно сприяє розвитку інтересу та любові до неї, розширює музичний кругозір, підвищує музичну сприйнятливість дітей і виховує зачатки музичного смаку.

Музика з співучим характером, наприклад, колискова, сприяє поліпшенню якості співу дітей, змушуючи їх співати більш протяжно. Спокійна музика може викликати в дітей відповідний настрій та внутрішню зосередженість. Ця форма музики особливо корисна для дітей з нестійкою нервовою системою. Регулярне слухання музики в дитячому саду сприяє тому, що діти у більш старшому віці краще розуміють і люблять її.

Вплив музики на дітей має бути мелодійним і художнім, приносити насолоду своєю красою, базуватись на формуванні позитивних емоцій. Крім того, важливо, щоб музичні композиції передавали настрій, почуття, думки, які були б доступні для розуміння дітьми.

Оскільки обсяг дитячої уваги обмежений, важливо вибирати невеликі за обсягом музичні твори для слухання. Ці твори повинні мати яскраву мелодію, нескладну гармонію, чітку форму та помірну силу звучання, а також бути невеликою за темпом. Щодо вокальної музики, рекомендується вибирати більш складні пісні для слухання, порівняно з тими, які діти виконують самі.

Спів виступає як ключовий інструмент у музичному вихованні, який має важливий вплив на розвиток особистості дитини. Це найбільш доступний та зрозумілий для дітей вид музичної діяльності. Малюки з радістю співають, виконуючи пісні, що дозволяє їм глибше відчувати музику та висловити свої емоції. Текст пісні є не тільки засобом виразу, але й допомагає їм розуміти сутність музичного твору та полегшує запам'ятовування мелодії.

Процес співу активізує розвиток музичних здібностей у дітей, включаючи музичний слух, пам'ять та почуття ритму. Крім того, спів сприяє розвитку мови, оскільки слова вимовляються у ритмічному та мелодійному способі, що сприяє чіткій вимові окремих звуків і складів.

Мистецтво музики викликає емоційні враження у дітей, викликає позитивні емоції та піднімає настрій. Це впливає на полегшення виконання рухів, роблячи їх більш чіткими та виразними відповідно до музичного настрою. Музика організовує дітей, сприяє спільному та узгодженому руху, а також сприяє розвитку музичних навичок у дошкільнят. Діти розпізнають структуру твору, вчаться відчувати ритмічні елементи, висоту звучання та виконувати музичні малюнки. Згідно з висновками лікарів, спів має позитивний вплив на дітей.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АСПЕКТИ ВПЛИВУ МУЗИКИ НА ДИТИНУ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Вибір та обґрунтування методик

На цьому етапі експериментального дослідження взяли участь 67 дітей старшого дошкільного віку. Діти підготовчої групи, які брали участь в експерименті, були умовно розділені за варіантами розвитку і станом нервово-психічного здоров'я:

- 1) діти із затримкою психічного розвитку (далі ЗПР) – 26 осіб, з них: 13 осіб – діти експериментальної групи (далі ЕГ), 13 осіб – діти контрольної групи (далі КГ). Всі вони мали діагноз ЗПР, підтверджений ПМПК, і були вихованцями корекційно-освітніх установ;
- 2) досліджувані з нормальним розвитком (далі НР) – 30 осіб, які виховуються у звичайних дошкільних установах, з них: 15 осіб склали ЕГ, 15 осіб – КГ;
- 3) діти, віднесені до групи умовно нормально розвинених (далі УНР) – 11 людей. В анамнезі цих дітей (медичних картах та інших документах) містяться дані про різні порушення (психомоторна збудливість, неврозоподібні порушення, емоційні порушення та ін.).

Дослідно-експериментальна робота проводилася в період у 2013 р. на базі ДУ компенсуючого виду для дітей з ЗПР та школи-інтернату «Довіра» м. Львова.

Для всебічного вивчення психомоторного розвитку дітей нами був сконструйований спеціальний діагностичний комплекс методик, а також критеріально орієнтована система оцінки рівнів психомоторного розвитку. Було виділено 4 оціночних рівня психомоторного розвитку дітей в напрямку від I (вищого) до IV (нижчого).

Наведемо для прикладу характеристики I (вищого) і III (найбільш поширеного для дітей з ЗПР) рівнів психомоторного розвитку. Перший (найвищий) рівень характеризує особливості сформованості психомоторного

розвитку, що відображають психовікову норму: в ході практичних психомоторних дій дитина виконує запропоноване завдання в повному обсязі. Способи його виконання відповідають інструкції. Якість виконуваних дій висока. Це проявляється, насамперед, у характері виконуваних рухів дитиною (виразні, співрозмірні, добре скоординовані; у дітей присутня формула рухів). Протягом всього заняття дитина діє в хорошому темпі, ритмічно. Перехід від однієї рухової установки до іншої оптимальний. Позитивне емоційне ставлення до діяльності зберігається в процесі всього заняття. По ходу діяльності дитина діє самостійно. Допомога дорослого їй не потрібна. Суб'єктність при виконанні діяльності проявляється яскраво.

Третій (середньо-низький) рівень характеризує відставання дитини за всіма показниками психомоторного розвитку: в ході практичних дій дитина виконує завдання не в повному обсязі, порушує способи виконання. Якість виконуваних дій низька (рухи неспіврозмірні, незграбні, нескоординовані, багато допоміжних рухів). У процесі виконання завдання у дитини відсутня ритмічність, що також знижує якість і продуктивність його виконання. Формула рухів в ході діяльності відсутня. Діти демонструють нездатність до швидкого переходу від однієї рухової установки до іншої, що свідчить про моторну незручність. Дитина демонструє зацікавленість завданням головним чином на його початку, зіткнувшись з труднощами, втрачає до нього інтерес. Емоційний фон ставлення до діяльності з її боку – нейтральний. У ході діяльності дитина залежить від допомоги дорослого на всіх її етапах.

Таким чином, діапазон характеристик кожного рівня, що відображає різну ступінь сформованості основних показників психомоторного розвитку дитини дозволяє встановити не тільки актуальні особливості цього розвитку, але і прогнозувати потенційні можливості.

Розроблена нами комплексна діагностична програма включала в себе III етапи, кожен з яких містив ряд завдань, спрямованих на вивчення основних показників психомоторного розвитку дітей.

На I етапі (оцінювалися рухові вміння дітей) експериментальні завдання були спрямовані на вивчення: статичної та динамічної координації, рухової пам'яті, якості виконання одночасних рухів.

На II етапі (оцінювалися мімічні вміння дітей) експериментальні завдання припускали виконання дітьми ряду мімічних проб, а також мімічне моделювання різноманітних емоційних станів.

На III етапі (оцінювалися особливості пантоміміки дітей в статичному і динамічному стані) вивчалися особливості постави, пози, жестикуляції, ходи.

Отримані фактичні дані наочно свідчать, що у переважної більшості дітей з ЗПР спостерігається виражене відставання в психомоторному розвитку. Від 82 % до 91 % дітей з ЗПР показали середньо-низький (III) і низький (IV) рівні розвитку рухових вмінь.

Можна констатувати, що понад 50 % дітей з УНР і 30% з НР (вихованці масових дошкільних установ) вікової норми у розвитку рухових навичок і вмінь також не досягають, що вказує на малу ефективність традиційних методик, що використовуються сьогодні в дошкільній освіті по психомоторному розвитку дітей.

Максимальні досягнення (по рівню і характеру сформованості) у дітей з ЗПР були відзначені в плані розвитку мімічних умінь. На рівень вікової норми по них вийшли понад 40 % дітей з ЗПР, що, на наш погляд, свідчить про наявний у них потенціал у плані просування до норми вікового розвитку. Діти з НР і УНР також показали більш високі результати по мімічному розвитку, що, на наш погляд, відображає, з одного боку, наростаючу з віком мімічну координацію, з іншого – систематичне відпрацювання ряду мімічних проб на заняттях з розвитку мовлення.

Отримані дані свідчать про наявність значних недоліків у пантомімічному розвитку дошкільників з різними варіантами розвитку (з ЗПР, НР, УНР), серед яких серйозні порушення постави (лордоз, кіфоз, сколіоз), специфічні особливості ходи, жестикуляції, міміки, пози дітей.

Найбільш масовим (для 50 % дітей з ЗПР і 40% з УНР) виявився III рівень пантомімічного розвитку. Аналіз отриманих результатів дозволив виявити яскраво виражену рухову недостатність у значної частини досліджуваних з різними варіантами розвитку при домінуванні дітей з ЗПР, яка проявилася: у труднощах виконання запропонованих рухів відповідно з інструкцією, в порушенні моторної координації та рухової пам'яті, нездатності виконання рухів відповідно просторовим, тимчасовими і динамічними характеристиками, у спотворенні темпу, ритму і амплітуди рухів, у запам'ятовуванні послідовності рухових операцій.

Характерною особливістю більшості досліджуваних, що показали III і IV рівні психомоторного розвитку, став синдром «очікування допомоги» або індіферентності до майбутньої діяльності. Дітям потрібна додаткова стимуляція, заохочення. Виникаючі труднощі в ході діяльності знижували мотивацію, активність, самостійність дитини.

2.2. Результати дослідження впливу музики на розвиток дітей дошкільного віку

Мета розробленої та апробованої нами програми «Музика мого тіла» – подолання психомоторного недорозвинення дітей і виведення їх на рівень оптимально реалізованих вікових можливостей через емоційно-тілесне досягнення музики.

Основні завдання, що вирішуються в ході даної програми засобами спеціально організованого музичного впливу, можна виділити наступні:

- 1) розвиток почуття ритму дітей: рівномірна метрична пульсація, сприйняття метричного малюнка, узгодження рухів з темпом і ритмом музики;
- 2) розвиток рухових навичок дітей: статична і динамічна координація, рухова пам'ять, швидкість і точність реакцій на звукові сигнали, одночасність рухів;

- 3) формування правильної постави: нормалізація м'язового тону, тренування окремих груп м'язів, розвиток почуття рівноваги, розвиток точності, плавності перемикання рухів, подолання рухового автоматизму;
- 4) розвиток виразності рухів і міміки: формування здатності через невербальні засоби (міміку, тілесну пластику) передавати характер музики, розвивати здатність до створення виразного образу, розвивати потребу дітей в руховому самовираженні;
- 5) формування у дітей якостей, сприяють самоствердженню їх особистості: самостійність і свобода вибору, індивідуальність сприйняття і самоповага в зв'язку з власними успіхами.

Програма з психомоторного розвитку дітей розрахована на проведення двох занять на тиждень протягом половини року. Тривалість – по 35-40 хвилин кожне (залежно від стану дітей); крім того, її можна використовувати як органічну частину на музичних і фізкультурних заняттях.

Музична основа програми: музика різних стилів та епох (переважно мініатюри), етнічна музика, музика для дітей.

Реалізація поставлених завдань здійснювалася через використання різноманітних прийомів:

- ансамблю «звучних жестів», що є ефективним засобом швидкого засвоєння різноманітних ритмічних моделей дітьми. Звучні жести – ця ритмічна гра звуками свого тіла, гра на його поверхні: хлопки, шльопання по стегнах, притупування ногами, клацання пальцями та ін;
- музичних спонтанно-пластичних імпровізацій дітей, будять їхні рухові фантазії, що розвивають вміння відчувати і самостійно знаходити зв'язок між звуком, жестом і рухом, орієнтуватися в просторі. Діти починають гармонійно поєднувати спонтанність і заданість, імпульсивність і контроль;
- експресивно-мімічного моделювання музики, що сприяє розвитку у дітей уміння мімічно відображати різноманітні емоції, що розвиває мімічну експресію.

Однією з провідних умов досягнення ефективності роботи на заняттях є індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням її вікових, психомоторних, рухових, психічних можливостей, а також стану здоров'я.

Всі форми роботи дітей на заняттях припускають їх особистісну активність.

По реалізації корекційно-розвивальної програми нами було проведено підсумковий контрольний експеримент. Його мета – простежити можливості спеціально організованого музичного впливу в подоланні психомоторного недорозвинення дітей. Порівняльний аналіз даних дозволив відзначити позитивні зміни у розвитку психомоторики дітей.

На рівень вікової норми (I -II) у розвитку рухових умінь за результатами чотирьох експертних завдань вийшли 62 % дітей з ЗПР. Основна частина досліджуваних з ЗПР, що показали високі результати, виявила II рівень у розвитку рухових умінь (55 %), частина дітей (7 %) вийшла на вищий (I) рівень. Значно скоротилася кількість досліджуваних з ЗПР на III рівні (з 72 % до 30 %).

Яскрава динаміка виявлена і в розвитку наступних показників психомоторного розвитку: 81 % дітей з ЗПР показав високі рівні (I-II) у розвитку мімічних умінь (51% в констатуючому експерименті), 55 % – у розвитку пантоміміки (25 % при констатації).

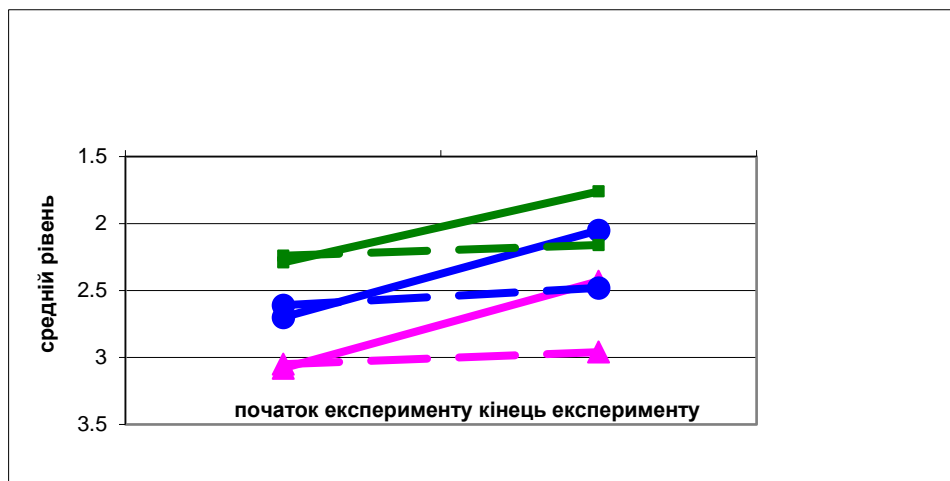

Рис. 1. Порівняльна динаміка рівнів психомоторного розвитку дітей ЕГ і КГ під впливом музичного впливу

За результатами контрольного експерименту виявлено, що практично всі показники психомоторного розвитку у дітей з ЗПР експериментальної групи значимо ($p < 0,05$) відрізняються від аналогічних показників дітей контрольної

групи. При цьому найбільшою мірою ці відмінності проявляються у розвитку рухових вмінь ($p < 0,01$). Крім того, порівняльний аналіз даних дозволив зафіксувати тенденції, що намітилися в плані становлення суб'єктної активності дітей, що виявилася в прагненні до самовираження, самостійності на різних етапах діяльності, демонстрації зацікавленості її процесом і результатом. У випадках утруднень діти намагалися мінімізувати допомогу дорослого («Я сам») і отримати максимально позитивний результат.

Результати дослідження свідчать і про те, що у переважної більшості дітей з НР і УНР, включених в корекційно-розвивальний процес, також виявлені значимі позитивні зміни (у розвитку рухових умінь, мімичних умінь, пантоміміки) порівняно з досліджуваними контрольних груп. Отримані нами дані можна вважати доказом ефективності обраного напрямку корекції та рекомендувати використання спеціально організованого музичного впливу як ефективного засобу в психомоторному розвитку дітей та їх суб'єктної активності.

2.3. Експериментальне вивчення мотиваційно-емоційного чинника до інтелектуальної діяльності шляхом музичного впливу

Вивчення ролі мотиваційно-емоційного фактора у формуванні активного, спрямованого, зацікавленого ставлення дитини до інтелектуальної діяльності є однією з фундаментальних і малорозроблених проблем у віковій та спеціальній психології; слід, нарешті, визнати, що розвиток вищих психічних функцій залежить не тільки від когнітивних, інтелектуальних, а й від емоційних процесів, від їх взаємовпливу і взаємозумовленості.

Для оптимізації процесу навчання дитини необхідні ситуації з її особистими мотивами, які не містять внутрішнього конфлікту (інтерес до занять, допитливість, захопленість і емоційний комфорт). Серед різноманітних мотивів діяльності позитивне емоційне ставлення до неї є найважливішим. У цій частині дослідження ми поставили перед собою такі завдання:

- 1) визначити, як впливає музика на емоційне ставлення дитини до виконання інтелектуального завдання;

- 2) простежити вплив музики на характер емоційних реакцій дитини по ходу виконання інтелектуального завдання;
- 3) виявити вплив музики на якість виконання дітьми інтелектуального завдання.

Для вирішення поставлених завдань нами була розроблена спеціальна методика, яка включила в себе цілеспрямоване спостереження за дітьми, індивідуальні бесіди, експериментальні завдання. В основу її розробки були покладені принципи критеріально орієнтованих діагностичних методик. Нами були виділені наступні компоненти інтелектуальної діяльності: мотиваційний, операційний, регуляційної, а також оціночні критерії їх сформованості у дітей, що дозволяють простежити в тому числі ступінь прояву у дитини позитивного емоційного ставлення (мотивації) як до майбутньої інтелектуальної діяльності, так і до її виконання.

Відповідно до критеріїв ми виділили рівні емоційного ставлення дитини до виконання інтелектуальної діяльності та його впливу на продуктивність її виконання в діапазоні від вищого (I) до нижчого (IV) рівня.

Нами були розроблені дві серії експериментальних занять з дітьми, що містять чотири інтелектуальних завдання, за змістом традиційних для дітей старшого дошкільного віку. У першій серії завдання показувалося у формі наочного зразка, в другій – у формі вербальної інструкції. Експериментом були охоплені ті ж досліджувані ЕГ і КГ (з ЗПР, НР, УНР), які брали участь у попередньому дослідженні.

Експериментальні групи досліджуваних отримували інструкцію і виконували завдання зі спеціально організованим музичним впливом. У кожній серії занять нами були використані високоякісні музичні записи із спеціально підібраними класичними музичними творами.

Відповідно до завдань нашого дослідження в якості стимульного музичного матеріалу використовувалася повільна музика в стилі бароко (Бах, Гендель, Вівальді, Кореллі), яка, на думку музичних експертів, дає відчуття стійкості, порядку, безпеки і створює емоційно стимулюючий простір.

У процесі занять музичний вплив використовувався нами у формі пасивного сприйняття, що визначалося завданнями дослідження. Досліджувані, що входили в контрольні групи, виконували завдання без музичного впливу.

Узагальнені результати проведеного дослідження з вивчення впливу музики на продуктивність виконання інтелектуальних завдань дозволили констатувати наступне: на рівень вікової норми (I-II) вийшов 41 % досліджуваних з ЗПР ЕГ, причому 8 % показали I рівень, в контрольній групі лише 14 % дітей виконали запропоновані інтелектуальні завдання на II рівні, I рівень виявився недоступним для них.

Згідно з отриманими даними, в межах нижчих рівнів (III і IV) дітей з ЗПР експериментальної групи виявилось значно менше: на III рівні в ЕГ – 57%, в КГ – 79 %, на IV рівні в ЕГ – 4 %, в КГ – 10 %. Значення χ^2 -критерію показало статистично значущі відмінності результатів отриманих в ЕГ і КГ дітей з ЗПР на рівні ($p \leq 0,01$).

У ході проведення експериментального дослідження було встановлено наступні позитивні якісні зміни у досліджуваних з ЗПР експериментальної групи в порівнянні з контрольною: у дітей ЕГ, що виконали завдання на високих (I і II) рівнях, яскраво проявилися: активність та ініціативність в процесі діяльності, прагнення до виконання необхідних інтелектуально-діяльнісних операцій у вирішенні інтелектуального завдання. Все це вказує на те, що в процесі спеціально організованої інтелектуальної діяльності дітей, де музика виступає як мотиватор і «запускає» компонент діяльності, а також як компонент контролю, регулюючий її перебіг, відбувається компенсація недоліків розвитку інтелектуально регулюючої сфери психіки дітей з ЗПР.

У ході дослідження частина дітей з ЗПР ЕГ показала низькі рівні виконання інтелектуальних завдань (III-IV), у них також використання музичного впливу на заняттях змінило характер мотиваційно-особистісних проявів: вони демонстрували деяку зацікавленість при виконанні емоційно забарвленої інтелектуальної діяльності. Незважаючи на низьку продуктивність оволодіння

операційно-діяльнісною стороною інтелектуальної діяльності, у них мала місце позитивна мотиваційна спрямованість на процес цієї діяльності.

Яскрава динаміка виявлена і в продуктивності виконання інтелектуальних завдань у досліджуваних з НР і УНР експериментальних груп: 71 % дітей з НР продемонстрував вищий рівень (57 % в контрольній групі); 60 % дітей з УНР показали I і II рівні (37 % в контрольній групі).

Статистично значущі відмінності між результатами отримані в експериментальних і контрольних групах у дітей з НР і УНР однієї категорії на рівні достовірності $p \leq 0,05$ (за χ^2 -критерієм).

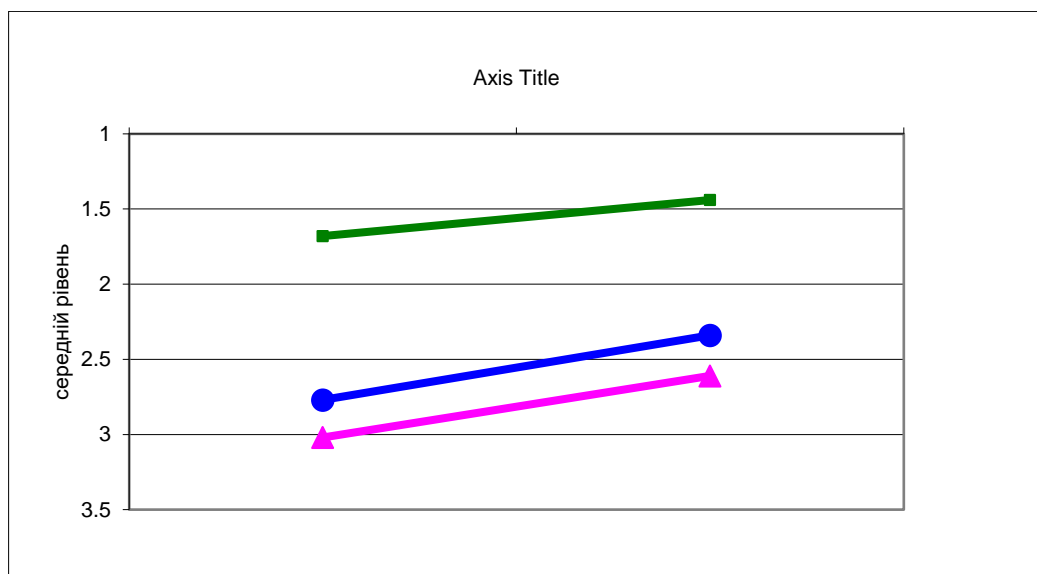

Рис 2. Порівняльна динаміка рівнів продуктивності виконання інтелектуальної діяльності дітей ЕГ і КГ під впливом музичного впливу

Характерними особливостями дітей ЕГ з НР і УНР виявилися: пізнавальна і пошукова активність, самостійність на різних етапах діяльності, динамічний темп роботи, стійка концентрація уваги, зацікавленість процесом і результатом діяльності. У випадках утруднень ці діти виявляли ініціативу в діяльності, прагнули мінімізувати допомогу дорослого («я знаю, як робити»). Очевидною була потреба цих дітей у самостійних і активних діях в ході діяльності, їх зацікавленість її процесом.

Багато в чому, як відзначали самі діти, це було обумовлено музикою («це було незвично», «цікаво», «музика була дуже красивою», «було спокійно»).

Таким чином, спеціально організований музичний вплив може виконувати ряд функцій:

- спонукальну, яка відображатиме позитивні емоції, мобілізуючі суб'єкта на здійснення інтелектуальної діяльності;
- організаційну, що забезпечує емоційний комфорт протягом всієї діяльності;
- стимулюючу, яка підтримує суб'єктну активність на належному рівні аж до завершення діяльності.

Висновки до розділу 2

Отже, у другому розділі ми експериментально довели, що музика має безпосередній вплив на дитину-дошкільника. Важливо використовувати зцілюючий вплив музики для зміцнення психічного здоров'я людини на ранніх етапах її життя. Адже музика здатна допомагати молодій людині зрозуміти красу природи, довершеність поезії, навколишню дійсність, театру, живопису, історії свого народу, виступаючи специфічним генератором ціннісного ставлення до світу, оскільки справжні естетичні враження, насолоду від зустрічі з музичним мистецтвом дістає лише той, хто вміє уважно слухати, переживати, розмірковувати над почутим. Отож необхідно змалку привчати дітей до роботи розуму і душі, збагачувати їхній досвід спілкування з музичними творами.

Як довели вчені-психологи, систематичні заняття музикою у віці від 5 до 15 років дозволяють значно підняти IQ, тобто інтелектуальний потенціал людини, краще розвинути пам'ять, аналітичні здібності, орієнтацію, не кажучи вже про позитивну корекцію нервової системи. В більшості передових європейських країнах, як і за океаном, уроки музики, спів, гра на інструментах належать до обов'язкового елемента виховання, оскільки музика чинить сильний емоційний вплив на дитину. Крім того, під час слухання музики регулюються фізіологічні процеси в організмі, стимулюється м'язова активність, підвищується загальний

тонус організму, покращується мовленнєва та рухова активність. Впливає музичне мистецтво і на психіку, соматичну, душевний стан людини, що стало основою виникнення музикотерапії. Музикотерапія складається з творчої та рецептивної діяльності, які пов'язані зі сферою емоційних, етичних і естетичних почуттів, пізнанням та спрямованістю інтересів особистості.

У цьому розділі ми отримали підтвердження визначальної ролі «музично розвиваючого середовища» (як частини освітнього простору), яка виступає полем життєдіяльності дитини, що обумовлює цілісний розвиток її як особистості на основі гуманістичних цінностей, набуття особистісних смислів, пізнання навколишнього світу і перетворення себе в атмосфері довіри суб'єктів освітнього процесу через музичне мистецтво.

ВИСНОВКИ

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури та урахування особливостей пізнавальних інтересів учнів у дослідженні встановлено сутність пізнавальних інтересів. Пізнавальний інтерес – це емоційно осмислена, вибіркова орієнтація особистості, спрямована на предмет і пов'язану з ним діяльність, що супроводжується внутрішнім задоволенням від отриманих результатів цієї діяльності. Такий інтерес відрізняється пошуковим характером та сприяє підвищенню розумового розвитку учня.

Цілющий вплив музики на організм людини помічено ще на зорі цивілізації. Покращення самопочуття та настрою, зменшення болісних відчуттів, подолання страху, а також повернення бадьорості та енергії часто визначалися містичними легендами, які пояснювалися дією зачаровуючих звуків музики.

Музика впливає на організм людини дуже різнобічно. Дослідження, проведені серед дошкільнят з різним станом фізичного здоров'я показують, що внаслідок впливу музики, яка відповідає функціональному станові організму, психічні процеси, такі як пам'ять та орієнтація, покращуються на 45-50%, а увага – на 25-30%. Музика активізує розумові здібності, сприяє підвищенню працездатності та концентрації, а також розвитку інтелекту людини. Звукові вібрації стимулюють кровообіг та емоційний тонус. Під впливом ритму музики збільшується частота дихання та підвищується вентиляція легенів. Дослідження також підтверджують фізіологічну гіпотезу музикотерапії, яка базується на поєднанні ритму музики з біоритмікою людини.

Використання цілющих впливів музики на ранніх етапах життя може значно зміцнити психічне здоров'я людини. Музика, як засіб вираження та сприйняття емоцій, може глибоко впливати на розвиток особистості та становлення ціннісних орієнтацій. Привчання дітей до роботи розуму і душі через музику не лише розширює їхній кругозір, але й розвиває чуттєву, творчу та когнітивну сфери. Вивчення музики сприяє формуванню естетичного смаку, розумінню краси та глибокого відчуття світу навколо. Такий підхід до розвитку

дитини не лише сприяє виявленню та розвитку її талантів, але і створює основу для психічного благополуччя та розумового розвитку на протязі усього життя.

Правильно відзначена значущість систематичних занять музикою для інтелектуального розвитку людини, особливо на ранніх етапах її життя. Участь у музичних заняттях впливає на різноманітні аспекти розвитку, включаючи розумові здібності, пам'ять, аналітичні навички, та покращення функцій нервової системи. Обов'язкові уроки музики в багатьох країнах свідчать про розуміння важливості музичної освіти в ранньому віці. Музика, як сильний емоційний стимул, може сприяти не тільки розвитку інтелекту, але й поліпшенню емоційного, фізіологічного та соціального стану дітей. Музикотерапія, включаючи творчу та рецептивну діяльність, визнана ефективним методом корекції різних психічних та фізіологічних станів. Вона базується на взаємодії людини з музикою з метою покращення її фізичного і психічного благополуччя.

Узагальнені результати проведеного дослідження з розвитку центральних сфер психіки дітей з ЗПР в спеціально створених психолого-педагогічних умовах дозволяють констатувати ефективність розробленої нами системи, що забезпечує цей розвиток. За підсумками формуючого експерименту на рівень вікової норми вийшли по психомоторному компоненту 66 % дітей (проти 25 % на вихідному етапі); інтелектуальному – 41 % дітей (14 % на вихідному етапі); емоційному – 52 % дітей (проти 27 % на вихідному етапі); соціально-особистісному – 64 % дітей (26 % на вихідному етапі). У всіх експериментальних групах у досліджуваних зафіксовані значні і позитивно значимі зміни в порівнянні з контрольними групами.

Впровадження результатів дослідження в практику роботи з дітьми з різними варіантами розвитку (ЗПР, НР, УНР) переконливо показало, що розроблена модель інтегрованого вивчення і психічного розвитку дітей засобами музичного впливу при достатній професійній підготовці педагога та практичного психолога може ефективно використовуватися в освітньому просторі.

Список використаних джерел:

1. Алексеева, Н. 2022. Вплив музичного мистецтва на мовленнєвий розвиток учнів початкової школи. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Вип. 2(26), 2022. С. 111–117.
2. Антонова-Турченко О. Музична психотерапія: посібник-хрестоматія / О. Антонова-Турченко, Л. Дробот К.: ІЗМН, 1997. 260 с.
3. Апрелева В.А. Осягнення змісту і сенсу музики педагогом-музикантом // Музикант-педагог: Спеціальний випуск журналу «Викладач». 2001. № 6. С. 36.
4. Бекетова Ю. В. Використання музики у навчанні дітей з аутизмом. Х. 2005. 69 с.
5. Бедна Ю.О. Особливості впливу музичних творів на процес сприйняття та психофізіологічний стан дітей з аутизмом на уроках музичного мистецтва. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 29, 2023. С. 185-191.
6. Впровадження інноваційних технологій у викладанні мистецьких дисциплін URL: <http://galyna-andriyash.edukit.kr.ua/news/id/30>
7. Газіна І.О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта. Кам'янець-Подільський. Аксіома, 2013. 196 с.
8. Гац Г, Добринюк Л. Музичне виховання як невід'ємний чинник гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. *Педагогічний часопис Волині*. №2(5). 2017. С. 21-27.
9. Горбушко Т. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Початкове навчання та виховання. 2013. № 35-36. С. 15-22.
10. Завітренко Д.Ж., Березенко Н.О. Роль музики у всебічному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. № 190, 2020. С. 95-100.
11. Інноваційна діяльність URL: https://pidruchniki.com/84363/ekonomika/innovatsiyna_diyalnist

12. Інноваційна діяльності вчителів музичного мистецтва URL: <https://revolution.allbest.ru/pedagogics/010005820.html#text>
13. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навчально-методичний посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
14. Калька Н., Ковальчук З., Одинцова Г. Практикум з арт-терапії: навчально-методичний посібник. Ч 2. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 170 с.
15. Кисельова О.І. Морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами. Педагогіка і психологія професійної освіти. Одеса, 2009. 22 с.
16. Кисельова О.І. Морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами. Педагогіка і психологія професійної освіти. Одеса, 2009. 22 с.
17. Ковальчук З. Історичний шлях становлення музикотерапії як сучасного арт-терапевтичного напрямку. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор З.Я. Ковальчук. Львів: ЛьвДУВС, 2023. Вип. 1. С. 46-53.
18. Кулічова С.М., Шевчук П.Г. Використання інноваційних методів на уроках музичного мистецтва. Modern engineering and innovative technologies. Вип. 25(5). 2020. С. 74-79.
19. Лутаєнко В.С. Естетика мислення. Київ : Мистецтво. 1974. 243 с.
20. Малашевська І.В., Лазука М.М. Вплив музики на формування особистості молодого покоління. *Зб. наукових праць «Педагогічні науки»*. Вип. 93. 2020. С. 44-50.
21. Матящук О.М., Шумська В.С. Психологічні аспекти впливу музичного мистецтва на формування національної свідомості особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019, № 63, Т.1. С.55-58.
22. Мельник Л.В., Малашевська І.В., Лазука М.М. Виховний вплив музичного мистецтва на формування особистості: ретроспективний аналіз. *Зб.*

наукових праць «Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка». Вип. 31. Т.1. 2021. С.121-125.

23. Мельник Л.В., Малашевська І.В., Лазука М.М. Виховний вплив музичного мистецтва на формування особистості: ретроспективний аналіз. *Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка*. Вип. 3. Т.1, 2021. С. 121-125.

24. Михайлова Л.М. Естетичне виховання молоді : компетентнісний підхід. *Вісник національного технічного університету України. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2009. Київ. № 1. С. 158–162.

25. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Київ : *Освіта України*, 2008. 274 с.

26. Побережна Г. Педагогічний потенціал музикотерапії / Г. Побережна, № 2 2008. С. 9–12.

27. Руда Г. С. Розвиток музичних здібностей у дітей молодшого шкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр.* Київ, 2017. Вип. 29 (39). С. 169–172.

28. Сисоєва С.О. Творчий розвиток учнів у контексті особистісно-орієнтованого навчання. *Гуманітарні науки*. 2001. №1. С. 110–118.

29. Тарадюк Н. В. Інноваційні технології: креативно-виховний аспект: монографія. Луцьк: Твердиня, 2009. 164 с.

30. Фоломєєва Н.А. Педагогічні технології естетичного виховання дітей віком 5–10 років засобами музичного мистецтва: автореф. дис. канд. пед. наук. спец.13.00.07. «Теорія і методика виховання». АПН України. Ін-т пробл. виховання. К., 2001. 22 с.

31. Фоломєєва Н.А. Педагогічні технології естетичного виховання дітей віком 5–10 років засобами музичного мистецтва: автореф. дис. канд. пед. наук. спец.13.00.07. «Теорія і методика виховання». АПН України. Ін-т пробл. виховання. К., 2001. 22 с.

32. Черсак О., Молодій О. Розвиток музично-творчих здібностей учнів

початкової школи на уроках музичного мистецтва. Молодь і ринок. № 4(190), 2021. С. 132-136.

33. DiDomenico J. Effective Integration of Music in the Elementary School Classroom. i.e.: inquiry in education. 2017. Vol. 9, Issue 2, Article 4. URL: <https://digitalcommons.nl.edu/ie/vol9/iss2/4> (дата звернення: 12.10.2022).

34. Dumont E., Syurina E. V., Feron F. J. M. et al. Music interventions and child development: A critical review and further directions. *Frontiers in Psychology*. 2017. Vol. 8, Article 1694.

35. Harding J. A. The relationship between music and language achievement in early childhood. 1989. URL: <https://scholarworks.montana.edu/xmlui/bitstream/handle/1/6906/31762101081949.pdf;sequence=1> (дата звернення: 15.12.2023).

36. Jentschke S., Koelsch S. & Friederici A. D. Investigating the relationship of music and language in children: influences of musical training and language impairment. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 2005, Article 1060, 231–242.

37. Khaghaninejad M. S. & Fahandejsaadi R. Music and language learning. Shiraz University Publications, Inc. 2016. Doi: https://doi.org/10.1007/springerreference_3019469. Said P. M. & Abramides D. V. M. Effect of music education on the promotion of school performance in children. *Communication Disorders, Audiology and Swallowing*. 2020. 32(1). 1–7.

38. White K.N. The Effects of Background Music in the Classroom on the Productivity, Motivation, and Behavior of Fourth Grade Students. Online Submission. Columbia College Press. 2007. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED522618.pdf> (дата звернення: 17.12.2023).